

Freja

Nyhetsbrev från Kungl. Skogs- och Lantbruksakademiens
Enhet för de areella näringarnas historia (ANH)

Ceres olika gestalter, nr. 39. Gravyr med Ceres av Randy Miller inspirerad av 1700-talets almanackor. Ceres är också Kungl. Skogs- och Lantbruksakademiens symbol, som du kan se längst ned till vänster på denna sida.

NYHETSREVI NR. 1 ÅR 2014

I NUMMER 1: Mat, boksläpp och friexbudande

Då var det dags för Frejas femte årgång. I år utkommer sex nummer istället för tio. Vi hoppas att den tid som frigörs kommer våra låntagare till nytta på andra sätt.

Vi har också glädjen att återigen bjuda in till ett **boksläpp**, denna gång om arrendets historia i Sverige, en antologi av kulturgeografen **Anders Wästfelt**. Här intill syns omslaget på boken och en notis om tid, plats och hur anmälan går till.

Mycket är med andra ord sig likt i Freja. Vi kommer att presentera böcker som köps in till biblioteket och hur de hänger samman med våra samlingar. Vi tipsar också om evenemang av intresse för nyfikna på de areella näringarnas historia i vid mening.

I det här numret presenterar **Ulf Jonsson** från ekonomisk-historiska institutionen vid Stockholms universitet en text om matforskning. Han höll nyligen ett föredrag om detta på högre seminariet vid historiska institutionen vid Stockholms universitet. Vi har kompletterat med några litteraturlistor om mat som går att nå som pdf:er.

**ATT BRUKA
MEN INTE ÄGA**

Arrende och annan nyttjanderätt till mark
i svenskt jordbruk från medeltid till idag

REDAKTÖR ANDERS WÄSTFELT

BOKSLÄPP!
Att bruka men inte äga
Tid: Tis 25 mars, kl. 18.00– 20.00
Plats: KSLA, Drottninggatan 95 B
OSA: Fre 21 mars
Anmälan & information via webben, [här](#).

KSLAB:s NYFÖRVÄRV och TIDSKRIFTER!

Följ nyförvärven av litteratur [här!](#) och nya tidskrifternummer [här](#).

Som vanligt i början på året återkommer vi med ett **specialerbjudande om att beställa friex** ur förra årets utgivning. Två böcker har utkommit i SOLMED-serien 2013, dessa presenteras sist i numret.

Slutligen, den sorgliga nyheten att **Vagn Brøndegaard** är död. Nedan finner ni en nekrolog av **Håkan Tunön** från CBM samt en del om den etnobotaniska samling som KSLAB köpte 2003 och som Vagn in i det sista bi drog med material till.

Vagn Brøndegaard 1919–2014

Söndagen 2 februari lämnade den danske etnobotanisten Vagn Jørgensen Brøndegaard jordelivet efter 95 år. Han producerade en otrolig mängd vetenskapliga och populärvetenskapliga artiklar, bokkapitel och böcker om ämnet människans bruk av naturen, särskilt vad gällde förhållandena i Danmark.

2014

Bibliotekets öppettider: mån–ons 13–17; tors 13–19; fred stängt.
Telefon: 08-54547720; hemsida: www.kslab.ksla.se
Kontakta redaktören: per.eriksson@ksla.se
Ansvarig utgivare: Carl-Anders Helander

Hans bibliografi omfattar bortåt 1 600 poster.

Hans synnerligt magnifika [bokverk](#) *Folk og flora* (1978–80), *Folk og fauna* (1985–86) och *Folk og fæ* (1991–92) om sammanlagt nio band, gav en tydlig bild av bredden av människans bruk av den biologiska mångfalden i Danmark genom historien. Dessa verk var en orsak till varför CBM inledde det etnobiologiska projektet 1997 med syfte att skapa ett bokverk. Ett projekt som bl.a. ledde fram till böckerna *Människan och naturen* (2001), *Människan och floran* (2005) och *Människan och faunan* (2007).

I början av 2000-talet lyckades CBM övertyga Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien att köpa in Vagns samlade referensbibliotek om åtskilliga hyllmeter, mer eller mindre svåråtkomlig, speciallitteratur samt en excerpt-samling av ansenliga mått, vilket idag utgör Brøndegaards etnobotaniska samling.

År 2005 blev han på CBM:s och ArtDatabankens initiativ hedersdoktor vid SLU och han deltog även som föreläsare vid ett av CBM:s etnobiologiska symposier – med en föreläsning som återges i boken *Nycklar till kunskap. Om människans bruk av naturen* (2010). Han arbetade under en stor del av 2013 med att korrekturläsa en nytutgivning av ett åttiotal av hans viktigare artiklar. En kommande bok i KSLA:s och CBM:s regi.

Det är med saknad vi tänker på minnet av en gladlynt, klurig gubbe med pliriga ögon och en nära nog helt oförståelig danska!

Av [Håkan Tunôn](#) (även införd på [SLU:s hemsida](#))

Etnobotanik i KSLAB

Som framgår av [Håkan Tunôn](#)s nekrolog så finns numera Brøndegaards boksamling i Kungl. Skogs- och Lantbruksakademiens bibliotek, där den utgör en specialsamling. Marcus & Amalia Wallenbergs minnesfond bidrog generöst till att göra detta möjligt och Riksbankens jubileumsfond till att samlingen kunde registreras. Samlingen som uppdateras kontinuerligt består av över 70 hyllmeter monografier och en klipp- och kopiesamling om ca 6 000 klipp. Med sin inriktning och omfattning är samlingen helt unik. Alla monografier är katalogiserade och registrerade i LIBRIS. Samlingen är dessutom ämnesindexerad med kort i en separat katalog som innehåller ca 2 400 [ämne-](#)

[sord](#). Arbeta pågår med att lägga upp de skannade katalogkortet på hemsidan. I huvudsak innehåller samlingen litteratur från engelska, tyska, franska och skandinaviska språkområden. I en [artikel](#) på hemsidan beskriver trädgårdshistorikern [Maria Flinck](#) samlingen.

På biblioteket och ANH:s hemsida finns en rad resurser tillgängliga för de etnobotaniskt intresserade, inte minst Brøndegaards [flerbandsverk](#) *Folk og*

flora, Folk og fauna, Folk og fæ. [Etnobiologi](#) har en egen ingång i vår ämnesökning och den [etnobotaniska](#) samlingen presenteras på hemsidan.

Nyligen, i nummer 3 2012 av RIG, skriver [Bengt af Klintberg](#) om barnlekar i växtriket med utgångspunkt i Brøndegaards forskning på området.

Några intressanta evenemang

Vi vill uppmärksamma två evenemang med koppling till etnobotanik. Först ett boksläpp som arrangeras av Föreningen Hagströmerbibliotekets vänner och bokförlaget Fri Tanke med anledning av [John Ardernes](#) *Practica*, en av medeltidens viktigaste medicinska handskrifter, som nu föreligger i en modern översättning till svenska och engelska. Boksläpp, som hålls på engelska, blir det hos läkarsällskapet den 19 mars. Mer info finns [här](#).

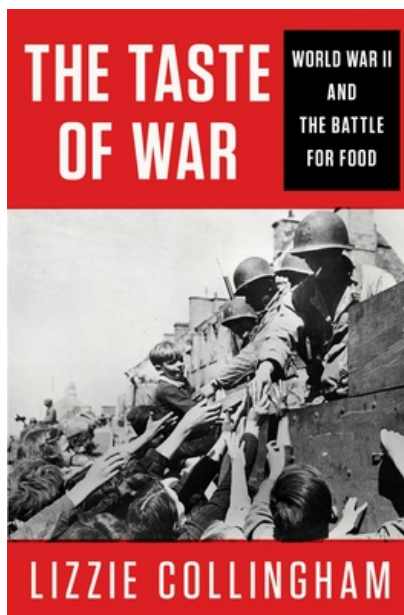
Den 1–3 juni blir det ett seminarium med temat *Materiella och immateriella aspekter på trädgårdsodlingens historia – exemplet Visingsö*. Arrangörer är NTAA – Nordiskt nätverk för Trädgårdens Arkeologi och Arkeobotanik. Mer information finns [här](#).

Litteratur om mat och livsmedel vid KSLAB

KSLAB har omfattande samlingar när det gäller litteratur om mat och livsmedel. Även om den nordiska avdelningen är stor så är det framförallt roligt att framhålla den utländska litteraturen, där vi många gånger är ensamma om det bestånd som finns registrerat i LIBRIS. Vi har till detta nummer av

Freja satt samman en [litteraturlista](#) där ni kan få en överblick över den utländska litteraturen om mat och livsmedel i bred mening. Den är uppdelad språkvis, engelska, tyska och franska.

Några nedslag i vad som finns ger en uppfattning om bredden. Där finns exempelvis klassiker på området som *Revolution at the table. The transformation of the American diet* av [Harvey Levenstein](#). I samlingarna finns också kokböcker, som exempelvis [Elisabeth Luards](#) *European peasant cookery* från 2007, som alltså tar fasta på en typ av kök och menyer som inte gjort de mest tydliga avtrycken i källorna. Där finns även [Warren Belascos](#) *Appetite for change. How the counterculture took on the food industry, 1966–1988* från 1989 och som lyfter fram på vilket sätt frågor kring olika livsstilsval och sociala rörelser påverkar matpreferenser utanför den egna gruppen. I listan finns även litteratur som behandlar livsmedelsindustrin

och dess framväxt. Föregångare på det här området var bryggerinäringen, vars brittiska utveckling beskrivs av [Terence Richard Gourvish](#) och [R.G. Wilsons](#) *The British brewing industry 1830–1980* från 1994.

Vi har även satt samman tre specialistor, en för mat under [antiken](#), en för mat under [medeltiden](#) och en med vad biblioteket har när det gäller [bibliografier](#) om matlitteratur.

Ulf Jonsson om Mat och historia – ett aktuellt forskningsfält

Matens och livsmedelsförsörjningens historia har sedan mycket lång tid varit en respekterad specialitet i ekonomisk och social historia. [Eli Heckscher](#) ägnade livsmedelsförsörjningen i det medeltida och tidigmoderna svenska sam-

hället stor uppmärksamhet i sitt stora verk, *Svenskt arbete och liv*. Under 1980-talet fördjupade ekonomhistorikerna **Mats Morell** och **Mats Essemyr** kunskapen om livsmedelsförsörjningen under den tidigmoderna epoken. Internationellt spelade den engelske ekonomhistorikern **Derek Oddy** en stor roll som en samordnande kraft bland europeiska mathistoriker. Han har sammanfattat sitt livsverk i boken *From plain fare to fusion food. British diet from the 1890s to 1990s*, publicerad 2003.

Mat- och livsmedelshistoria var länge en visserligen respekterad men inte särskilt uppmärksammas forskningsinriktning utanför de utpräglade specialisternas krets. I dagsläget ser vi dock ett ökat intresse för mathistoria i vid mening. De teman som hamnar högt på historikers dagordning har som bekant ofta en grund i frågor som berör och oroar samtiden.

Maten i det senkapitalistiska samhället är en källa till oro och frågor. Långa svåröverskådliga leverantörskedjor, hästköttsskandalen är bara det se-

naste exemplet på återkommande food scares. Det finns också en mera allmän otillfredsställelse med det industriella jordbruket och en industriell livsmedelsordning, till detta kommer farhågor över den långsiktiga hållbarheten.

Hur används då historien för att lugna den samtida oron över mat och livsmedelssystem?

Ett viktigt uttryck är ett växande intresse för måltidshistoria, seder och bruk runt måltiden, historiska studier av kockböcker etc. Det är en forskning som har långa rötter tillbaka i tiden. En viktig och banbrytande bok som **Stephen Mennell**, *All manners of food. Eating and taste in England and France from the middle ages to the present*, publicerades visserligen så sent som 1996 men bygger på en omfattande äldre forskning. Vi har också en viktig fransk måltidshistorisk forskning med namn som **J-L Flandrin**. Och **Nobert Elias** studier av civilisationsprocessen sysslar ju som bekant mycket med måltiden som social akt.

Vi kan vidare urskilja ett intresse för en bredare livsmedelshistoria. När och var domesticerades olika grödor och husdjur? *Cambridge World History of Food* från 2000 är uttryck för det. En av

Vårens högre seminarier i Agrarhistoria vid SLU i Uppsala

Där ej annat anges är platsen Nannesonrummet, SLU Ultuna, och språket svenska.

Onsdagen den 5 mars klockan 10–12

Forskarassistent **Johanna Widenberg**, Avdelningen för agrarhistoria, SLU, *Retrospektiv diagnosticering inom veterinärmedicinshistoria – exemplet boskapspest*. Kommentarer av leg. läkare och fil. dr. i historia Bodil E. B. Persson, Lunds universitet.

Onsdagen den 5 mars klockan 13–15

Leg. läkare och fil. dr. i historia **Bodil E. B. Persson**, Lunds universitet *Mjältbrand hos människor och djur, veterinär- och medicinshistorisk forskning* (prel. titel).

Onsdagen den 12 mars klockan 10–12

Doktorand **Mats Höglund**, Avdelningen för agrarhistoria/Riksarkivet Startseminarium: *Kartor över förbjudna orter, 1655–1670*.

Onsdagen den 26 mars klockan 10–12

Doktorand **Catarina Karlsson**, Avdelningen för agrarhistoria, SLU Slutseminarium: *Förlorat järn – det medeltida jordbrukets behov och förbrukning av järn och stål*. Opponent: professor Eva Svensson, Avdelningen för Miljövetenskap Institutionen för miljö- och livsvetenskaper, Karlstad universitet.

Fredag den 23 maj klockan 10–12

Disputation: Doktorand **Inger Olausson**, Avdelningen för agrarhistoria, SLU försvarar sin avhandling: *En blomstrande marknad. Handelsträdgårdar i Stockholms län 1900–1950*. Opponent: docent Catharina Nolin, Konstvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet.

Plats: Loftets hörsal

Onsdagen den 4 juni klockan 10–12

Doktorand **Karl Bruno**, Avdelningen för agrarhistoria, SLU. Halvtidsseminarium: *Exporting agrarian expertise: Ideas and practices of development aid at the Swedish University of Agricultural Sciences and its predecessors, 1950–2000*.

Opponent: Meddelas senare

Glöm inte att kolla på hemsidan för eventuella ändringar

<http://www.agrarhistoria.se/seminar/>

huvudredaktörerna, **Kenneth Kiple**, kom 2007 med en mera populärhistorisk sammanfattning av de viktigaste resultaten, *A Movable Feast. Ten Millennia of Food Globalization*, 2007. Kiple ägnar stor uppmärksamhet åt konsekvenserna av de stora upptäckterna, till exempel The Columbian Exchange, beskriven av bland andra **Alfred W. Crosby**.

Matens politiska ekonomi – mat och makt – utgör en växande del av det mathistoriska fältet, På lokal nivå finns en rad spännande studier kring matförsörjning av förindustriella städer **Ste-**

ven Kaplan, *Provisioning Paris. Merchants and millers in the grain and flour trade during the eighteenth century*, från 1984 är en klassiker i genren. Ett allt mera framträdande tema är matens globala politiska ekonomi. Mat och kontroll över tillgång på mat samt vilken roll handel spelar i sammanhanget är föremål för en bred och livaktig forskning. Begreppet internationella livsmedelsregimer har en framträdande roll i denna forskning. De internationella livsmedelsregimernas framväxt och förändring är närmast att betrakta som tillväxtbransch på fältet food stu-

dies. **Philip McMichael** och **Harriet Friedmann** är två centralgestalter. Även om dessa studier ofta har en uttalad samtidskaraktär, har många historiker kommit att använda och influeras av dessa ansatser

Mat och krig kan sägas utgöra en spännande underavdelning på fältet matens geopolitik. Krig och i synnerhet totala krig, som det första och andra världskriget, innebär ju att de geopolitiska spänningarna kring livsmedelsförsörjningen spetsas till på ett mycket uttalat sätt. **Avner Offers** bok *The First World War. An Agrarian Interpretation*, från 1989 är ett pionjärbete, som fördjupar förståelsen av hur överväganden kring livsmedel och livsmedelsförsörjning påverkar och styr geopolitiska val. **Lizzie Collinghams**, *The Taste of War. World War II and the Battle for Food* från 2010 fördjupar och utvecklar det spår som Offner anträdde.

Den indelning av det mathistoriska fältet, som jag diskuterat, är naturligtvis inte heltäckande utan en högst provisorisk indelning. Mycket av forskning skär över flera fält. Ett spännande och innovativt exempel på detta **Aaron Borrow-Strain**, *White bread. A social history of the store-bought loaf* (2012).

För den som vill bekanta sig med de aktuella tendenserna på det mathistoriska fältet är KSLA:s bibliotek en verklig guldgruva, som innehåller både klassiker och de allra senaste bidragen. En utmärkt startpunkt är *The Oxford Handbook of Food History* från 2012. Boken har en rad insiktsfulla artiklar på praktiskt taget samtliga fält, som diskuterats av mathistoriker och andra samhällsvetare under de senaste hundra åren med en tyngdpunkt på aktuella bidrag till forskningen.

Av **Ulf Jonsson**, *ekonomisk-historiska institutionen, Stockholms universitet*

FRIEXERBJUDANDE!

Som **ledamot** i Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien eller **forskare** kan du **BESTÄLLA FRIEX** av böckerna här nedan.

Skicka ett mejl till per.eriksson@ksla.se och tala om vilka titlar du vill ha. Ange på beställningen om du är ledamot eller forskare. Glöm inte att meddela din adress. Övriga kan köpa böckerna från Adlibris eller Bokus till förmånliga priser.

Upplysning, arbete, samarbete: Lantbruksveckan 1911-2007

Av **Tore Johansson och Ronny Pettersson**

Lantbruksveckan startade 1911 som en informell och kontaktskapande sammanslutning för lantbrukets föreningar och organisationer. Målsättningen var att under en vecka i mars varje år samla den växande floran av föreningar och organisationer inom lantbruket till gemensamma överläggningar. Under veckan arrangerades föredrag, diskussioner och utställningar över aktuella ämnen. Samtidigt höll också många av medlemsföreningarna sina årsmöten.

Upplysning, arbete, samarbete: Lantbruksveckan 1911-2007 beskriver de stora linjerna i verksamhetens innehåll. Tonvikten ligger på jordbrukspolitiska

frågor och den ekonomiska föreningsrörelsens angelägenheter. Bokens övergripande ambition är att belysa samspelet mellan lantbruksnäringens utveckling och den organisatoriska och vetenskapliga kompetens, som årligen mobiliserades genom Lantbruksveckan. En genomgående strävan är också att sätta Lantbruksveckans agerande och utveckling – under en för svenskt lantbruk extremt omvälvande och växlingsrik tid – i relation till det motto som grundarna lanserade 1911 för dess verksamhetsinriktning: upplysning, arbete och samarbete.

När landet kom till staden. Lantbruksmöten och lantbruksutställningar som arenor för agrara moderniseringssträvanden i Sverige och Finland 1844-1970

Red. Olof Kährström

Lantbruksmöten, lantbruksutställningar och -mässor har sedan mitten av 1800-talet bidragit till att utveckla lantbruket.

De blev med tiden allt större och antalet maskiner, redskap och husdjur ökade. Lantbruksmötena var inte bara effektiva informationskanaler, utan också förknippade med folkfest. Detta krävde oftast städernas alla resurser – landet

kom till staden och lantbrukets nyheter spreds långt utanför lantbrukarnas led. I Sverige anordnades de första lantbruksmötena redan på 1840-talet. Det var då slutna sammankomster främst för tidens agrara och vetenskapliga eliter. Lösningarna som debatterades skulle sedan spridas till den jordbrukande befolkningen som ju dominerade näringen. Detta gällde inte bara Sverige, även Finland hade liknande utställningar och -möten, som även de behandlas i boken. Boken är vackert illustrerad med kataloger, program och affischer, samt med bilder ur arkiv och tidningar.

ANH:s nyhetsbrev ges ut av enheten för de areella näringarnas historia vid Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien. (ISSN 2000-6179)

Osignerade artiklar har skrivits av redaktören.

Om du vill prenumerera eller avanmäla dig, kontakta redaktören: per.eriksson@ksla.se.

Ladda ned informationsbroshyren om biblioteket [här](#).